

กฐิฑฑล กรรชนะกฏญ์ “ประวัติ ความเป็นมา วันฉัตรมงคล” นครศรีธรรมราช. ปีที่ 44
ฉบับที่5 พฤษภาคม 2557. หน้า 69-75.

นทานาสาระ

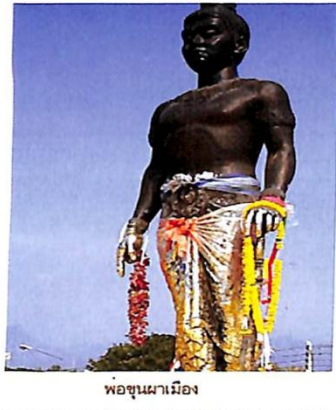
ประวัติ ความเป็นมา วันฉัตรมงคล

กฐิฑฑล กรรชนะกฏญ์ / รวบรวม

วันฉัตรมงคล หมายถึง พระราชพิธีฉลองพระ เศวตฉัตรสิริราชกกุธภัณฑ์ พระแสงประจำรัชกาล ทำในวัน ซึ่งตรงกับวันบรมราชาภิเษกเสวยราชสมบัติตามราชประเพณี (ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕)

นอกจากตามความหมายดังกล่าวแล้ว วันฉัตรมงคล ยังเป็นวันที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เป็นพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ ๙ แห่งราชอาณาจักรไทย โดยสมบูรณ์ กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ได้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติต่อจากสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เมื่อวันที่ ๙ พ.ศ. ๒๔๘๙ ในเวลานั้น ดำรง พระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องจากในเวลานั้น ยังมิได้ทรงผ่าน พระราชพิธีบรม ราชาภิเษกนั่นเอง จากนั้น พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปทรงศึกษาต่อ ณ มหาวิทยาลัยไคซาน ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ จนเมื่อทรงบรรลุนิติภาวะแล้ว จึงได้เสด็จนิวัตประเทศไทย รัฐบาลไทยในขณะนั้น ก็ได้้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อม จัดงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกถวาย เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ ปวงพสกนิกรชาวไทย จึงได้ถือเอาวันที่ ๕ พฤษภาคม ของทุกปีเป็นวันฉัตรมงคล ทั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระปฐมบรมราชโองการ ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกนั้นว่า ‘เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม’

พ่อขุนผาเมือง

ศิลาจารึกวัดศรีชุมของพระยาสิทธิ

การจัดพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษกนั้น มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ตามที่ปรากฏหลักฐานในหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชว่า “ในสมัยสุโขทัยมีพิธีต้อนรับประมุขของแผ่นดินอย่างมโหฬาร ตั้งแต่ที่พ่อขุนผาเมืองอภิเษกพ่อขุนบางกลางหาวขึ้นเป็นผู้ปกครองเมืองสุโขทัย”

ในสมัยอยุธยาที่ปรากฏหลักฐานตามพงศาวดารว่า “พระมหากษัตริย์ในแผ่นดินอยุธยา เมื่อมีการเปลี่ยนองค์พระมหากษัตริย์ ท้าวทั้งเมืองจัดให้มีพิธีเฉลิมฉลองอย่างเอิกเกริกใหญ่โตไปทั่วทั้งพระนคร”

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานี ก็ได้ทรงละทิ้งพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษก โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งคณะกรรมการสอบพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษก ให้มีความถูกต้องตามระเบียบแบบแผน อีกทั้งทรงต้องการให้ยึดถือเป็นระเบียบแบบแผนในรัชกาลต่อไป โดยมีระเบียบแบบแผนตาม ประเพณี ดังนี้

สำหรับขั้นตอนของพิธีที่สำคัญต่างๆ แบ่งออกเป็น ๕ ลำดับ ดังนี้

๑. ขึ้นเตรียมพิธี
๒. พิธีเบื้องต้น
๓. พระราชพิธีบรมราชาภิเษก
๔. พิธีเบื้องปลาย และ
๕. เสด็จพระราชดำเนินเสียบพระนคร

พระราชพิธีที่ประกอบขึ้นก่อนวันพระฤกษ์บรมราชาภิเษก

๑. ขึ้นเตรียมพิธี

มีการตักน้ำและตั้งพิธีเสกน้ำสำหรับถวายเป็นน้ำอภิเษก และน้ำสรงมูรธาภิเษก สำหรับน้ำอภิเษกนั้น ต้นตำราให้ใช้น้ำจากสถานที่สำคัญต่างๆ ๑๘ แห่ง และทำพิธีเสกน้ำพระพุทธรูป ณ พุทธเจดีย์ที่สำคัญตามจังหวัด

ต่างๆ ทว่าราชอาณาจักร แล้วส่งเข้ามาเจือปนเป็นน้ำมูรธาภิเษกให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงและทรงรับน้ำอภิเษก
ในวันพระราชพิธีราชาภิเษกต่อไป

พระพุทธรูปเจดีย์ที่สำคัญที่ตั้งพิธีทำน้ำอภิเษก ทั้ง ๑๘ แห่ง คือ

๑. จังหวัดสระบุรี ที่ตั้งพระพุทธรูปบาท
๒. จังหวัดพิษณุโลก ที่ตั้งวัดพระศรีมหาธาตุ
๓. จังหวัดสุโขทัย ที่ตั้งวัดพระมหาธาตุ
๔. จังหวัดนครปฐม ที่ตั้งพระปฐมเจดีย์
๕. จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ตั้งวัดพระมหาธาตุ
๖. จังหวัดลำพูน ที่ตั้งวัดพระธาตุหริภุญชัย
๗. จังหวัดนครพนม ที่ตั้งวัดพระธาตุพนม
๘. จังหวัดน่าน ที่ตั้งวัดพระธาตุแช่แห้ง
๙. จังหวัดร้อยเอ็ด ที่ตั้งวัดบึงพระลานชัย
๑๐. จังหวัดเพชรบุรี ที่ตั้งวัดมหาธาตุ
๑๑. จังหวัดชัยนาท ที่ตั้งวัดพระบรมธาตุ
๑๒. จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ตั้งวัดโสธร
๑๓. จังหวัดนครราชสีมา ที่ตั้งวัดพระนารายณ์มหาราช
๑๔. จังหวัดอุบลราชธานี ที่ตั้งวัดศรีทอง
๑๕. จังหวัดจันทบุรี ที่ตั้งวัดพลับ
๑๖. จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ตั้งวัดมหาธาตุ อำเภอไชยา
๑๗. จังหวัดปัตตานี ที่ตั้งวัดตานีณรงค์โมสร
๑๘. จังหวัดภูเก็ต ที่ตั้งวัดทอง

น้ำสำหรับมูรธาภิเษกเป็นน้ำที่เจือด้วยน้ำจากปัญจมหานทีในอินเดีย คือ แม่น้ำคงคา ยมนา อิรวดี
สรภูมิตี และจากปัญจสุทธคงคา ในแม่น้ำสำคัญทั้ง ๕ ของไทย คือ

๑. แม่น้ำเจ้าพระยา ตักที่ตำบลบางแก้ว จังหวัดอ่างทอง
๒. แม่น้ำเพชรบุรี ตักที่ตำบลท่าชัย จังหวัดเพชรบุรี
๓. แม่น้ำราชบุรี ตักที่ตำบลดาวดึงส์ จังหวัดสมุทรสงคราม
๔. แม่น้ำป่าสัก ตักที่ตำบลท่าราบ จังหวัดสระบุรี
๕. แม่น้ำบางปะกง ตักที่ตำบลบึงพระอาจารย์ จังหวัดนครนายก

และน้ำ ๔ สระ คือสระเกษ สระแก้ว สระคงคา สระยมนา ในจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเคยใช้เป็นน้ำสรง
มาแต่โบราณ

นอกจากนี้ยังมีพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏดวงพระบรมราชสมภพ (ดวงเกิด) และแกะพระราชลัญจกร (ดวงตราประจำรัชกาล) โดยได้มีการประกอบพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏในวันที่ ๒๓ เมษายน พ.ศ.๒๔๙๓ ในพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

๒. พิธีในเบื้องต้น

มีการตั้งน้ำวงด้าย จุดเทียนชัย และเจริญพระพุทธมนต์ในการพระบรมราชาภิเษก

๓. พระราชพิธีบรมราชาภิเษก

เริ่มด้วยการทรงพระมุรธาภิเษกจากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปประทับเหนือพระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรพระราชนิเวศน์ ราชบัลลังก์และพราหมณ์นั่งประจำ ๘ ทิศ กล่าวคำถวายพระพรชัยมงคล ถวายดินแดนแต่ละทิศให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคุ้มครอง (ในรัชกาลนี้ได้เปลี่ยนจากราชบัลลังก์เป็นสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรแทน)

ในวันที่ ๕ พฤษภาคม อันเป็นวันประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมุรธาภิเษก แล้วทรงเครื่องต้นเสด็จออกประทับเหนือพระที่นั่งอัฐทิศภายใต้สทอปฏลเศวตฉัตร (ฉัตร ๗ ชั้น) สมาชิก รัฐสภาถวายน้ำอภิเษก และพราหมณ์ทำพิธีถวายน้ำเทพมนต์เวียนไปครบ ๘ ทิศ เจ้าพระยาศรีธรรมวิเศษ (จิตต์ ณ สงขลา) ประธานวุฒิสมาชิกสภา ถวายพระพรเป็นภาษามคธ และนายเพียร ราชธรรมนิเทศ ประธานสภาผู้แทนราษฎรถวายพระพรเป็นภาษาไทย พระราชครูวามเทพมุนี ถวายมนพปฏลมหาเศวตฉัตร (ฉัตร ๙ ชั้น) แล้วเสด็จพระราชดำเนินสู่พระที่นั่งภัทรบิฐ พราหมณ์ร้ายเวทเปิด ศิวาลัยโกศลทูลเกล้าฯ ถวายพระสุพรรณบัฏ เครื่องราชกกุธภัณฑ์ เครื่องราชูปโภค และพระแสงธวัชวุฒ ด้วยภาษามคธ

สำหรับพระสุพรรณบัฏ ได้จารึกพระปรมาภิไธยว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรามหิทธิจักรีนาถปดินทร์ สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร”

เมื่อทูลเกล้าฯ ถวายเครื่องราชกกุธภัณฑ์ต่างๆ แล้ว พระราชครูวามเทพมุนี ถวายพระพรชัยมงคลด้วยภาษามคธ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชโองการตอบ พระราชอารักขาแต่ปวงชนชาวไทย ด้วยภาษาไทยว่า

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

กริฑาพล กระชนะกาญจน์ “ประวัติ ความเป็นมา วันฉัตรมงคล” นครศรีธรรมราช. ปีที่ 44
ฉบับที่ 5 พฤษภาคม 2557. หน้า 69-75.

เมื่อพระราชครูความเทพมณีรับพระราชโองการด้วยภาษามคธและภาษาไทยแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหลั่งน้ำทักษิโณทก ตั้งพระราชสัตยาธิษฐาน จะทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจปกครองราชอาณาจักรไทย โดยทศพิธราชธรรมจริยา จากนั้นทรงเปลื้องพระมหาพิชัยมงกุฎ พระอัมรงค์รัตนาวุธ และพระอัมรงค์เขียวจินดา จมื่นสิริวิงรัตน (เฉลิม คชาชีวะ) เลขาธิการพระราชวัง ทูลเกล้าฯ ถวายดอกพิกุลทอง พิกุลเงิน ทรงโปรยพระราชทาน แก้วพรหมณ์ แล้วเสด็จฯ ออกจากพระที่นั่งไพศาลทักษิณ สู่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม แต่พระสงฆ์ ๘๐ รูป พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา สมเด็จพระสังฆราชถวายอดิเรกเป็นปฐม สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ถวายพระพรลา แล้วเสด็จขึ้น สมเด็จพระสังฆราชดับเทียนชัย

๔. พิธีเบื้องปลาย เสด็จออกมหาสมาคม

เวลาบ่ายของวันที่ ๕ พฤษภาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จออกมหาสมาคมที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ให้คณะรัฐมนตรี คณะทูต สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทน และข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เพื่อกราบทูลถวายพระพรชัยมงคล โดยมี จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี กราบทูลในนามคณะรัฐมนตรี และข้าราชการทั่วพระราชอาณาจักร และพระยาศรีธรรมมาธิบดี ประธานรัฐสภา กราบทูลในนามประชาชนชาวไทย แล้วทรงมีพระบรมราชโองการตรัสตอบขอบใจทั่วกัน แล้วเสด็จขึ้น

นอกจากนี้ยังมีพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระราชินี ประกาศพระองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภกในพระบวรพุทธศาสนา ถวายบังคมพระบรมศพ พระบรมอัฐิ พระอัฐิพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระอัครมเหสีในรัชกาลก่อนๆ และเสด็จเฉลิมพระราชมณเฑียร

๕. เสด็จพระราชดำเนินเลียบพระนคร

การเสด็จพระราชดำเนินเลียบพระนคร โดยกระบวนพยุหยาตราสถลมารค จัดเป็นราชประเพณีที่สำคัญ พิธีหนึ่ง เมื่อเสด็จพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ทั้งนี้เพื่อให้พสกนิกรได้มีโอกาสชื่นชมพระบารมีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ใหม่

การจัดพระราชพิธีเฉลิมฉลองวันฉัตรมงคลในอดีต

แต่เดิมเป็นงานพิธีของเจ้าพนักงานในพระราชฐานที่มีหน้าที่รักษาเครื่อง ราชูปโภคและพระทวารประตู่ ได้จัดการสมโภชสังเวศน์เครื่องราชูปโภคที่ตนรักษาทุกปีในเดือนหก ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริว่า ในอารยประเทศย่อมนับถือว่า วันคล้ายวันบรมราชาภิเษกเป็นวันมงคลสมัยควรเฉลิมฉลอง จึงทรงริเริ่มวันฉัตรมงคลขึ้นแต่เนื่องจากเป็นธรรมเนียมใหม่ อธิบายให้ใครฟังก็ไม่ค่อยเข้าใจ เฝื่อนวันบรมราชาภิเษก ไปตรงกับวันสมโภชเครื่องราชูปโภคที่มีมาแต่เดิม จึงทรงอธิบายว่า ฉัตรมงคลเป็นวันสมโภชเครื่องราชูปโภค ทำให้ไม่มีใครตั้งใจสงสัยอะไร ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการเฉลิมฉลองโดยนิมนต์พระสงฆ์ มาสวดเจริญพุทธมนต์ในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๖ รุ่งขึ้นมีการถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

ด้วยเหตุนี้จึงถือว่า การเฉลิมฉลองพระราชพิธีฉัตรมงคลเริ่มมีในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นครั้งแรก

กริชาพล กระชนะกาญจน์ “ประวัติ ความเป็นมา วันฉัตรมงคล” นครศรีธรรมราช. ปีที่ 44
ฉบับที่ 5 พฤษภาคม 2557. หน้า 69-75.

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ วันบรมราชาภิเษกตรงกับเดือน ๑๒ จะโปรดเกล้าฯ ให้จัดงานฉัตรมงคลในเดือน ๑๒
ก็ไม่มีผู้ใหญ่ว่านใดยินยอม จึงทรงแก้ไขด้วยการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยตราจุลจอมเกล้าสำหรับตระกูลขึ้น
ให้มีการพระราชทานตราขึ้นตรงกับวันคล้ายบรมราชาภิเษก ท่านผู้หลักผู้ใหญ่จึงยินยอม ให้เลื่อนงานวันฉัตรมงคล
มาตรงกับวันบรมราชาภิเษก แต่ยังให้รักษาประเพณีสมโภชเครื่องราชูปโภคอยู่อย่างเดิม รูปงานวันฉัตรมงคล
จึงเป็นดังนี้จนถึงปัจจุบัน

การจัดงานวันฉัตรมงคลในปัจจุบัน

ขั้นตอนการจัดงานวันฉัตรมงคลในปัจจุบัน มักกำหนดให้เป็น ๓ วัน คือวันที่ ๓ พฤษภาคม มีงานบำเพ็ญ
พระราชกุศลทักษิณานุปทาน คือ พิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่พระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่งเป็นพิธีสงฆ์ ณ พระที่นั่ง
อมรินทรวินิจฉัย ซึ่งในวันนี้ได้เพิ่มพระราชพิธีตักบาตรถวายเพลแด่พระสงฆ์ที่จำพรรษาในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
แล้วด้วย

ในวันที่ ๔ พฤษภาคม เป็นวันเริ่มพระราชพิธีฉัตรมงคล เจ้าพนักงานจะได้ัญเชิญเครื่องราชกกุธภัณฑ์
ขึ้นประดิษฐานบนแท่นใต้พระมหาเศวตฉัตร พระครูหัวหน้าพรหมณเฑียรประกาศพระราชพิธีฉัตรมงคล แล้วทรง
สดับพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์

ในวันที่ ๕ พฤษภาคม ซึ่งเป็นวันฉัตรมงคล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปถวาย
ภัตตาหารแด่พระสงฆ์ ทรงบูชาเครื่องราชกกุธภัณฑ์ พรหมณเฑียรวิมลมังคลาราม พระมหาเศวตฉัตรและ
ราชกกุธภัณฑ์

กรัฑาพล กรรณะกาญจน์ “ประวัติ ความเป็นมา วันฉัตรมงคล” นครศรีธรรมราช. ปีที่ 44
ฉบับที่ 5 พฤษภาคม 2557. หน้า 69-75.

ตอนเป็นพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าแก่ผู้มีความดีความชอบ แล้วเสด็จ นมัสการพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร และถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ที่ปราสาทพระเทพบิดร เป็นเสร็จพระราชพิธี

ในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล เป็นเครื่องหมายยืนยันว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติมาครบรอบสิบปีด้วยดีอื้อฉาวหนึ่ง และตลอดเวลาที่ผ่านมา พระองค์ได้ประกอบพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติและปวงชนชาวไทยนับอเนกอนันต์ ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ ประชาชนชาวไทยจึงได้จัดให้มีการเฉลิมฉลองเนื่องในวันฉัตรมงคลเป็นประจำทุกปี

หนังสืออ้างอิง

ประเพณี พิธีมงคล และวันสำคัญของไทย กรุงเทพฯ

กระทรวงศึกษาธิการ. กรมวิชาการ. ฉัตรแก้วแก้วแผ่นดิน กรุงเทพฯ

